

Johdanto

Keski-Suomen liitto kutsuu kertomaan mielipiteitä Keski-Suomen strategian luonnoksesta ja siihen liittyvästä ympäristöselostuksesta.

Keski-Suomen strategia on yhteisen kehittämistahdon ilmaus. Se on käsikirja, joka ohjaa työtämme kohti tulevaisuuskestävää Keski-Suomea. Strategian teemat ja näkökulmat nousevat niistä asioista, jotka yhdistävät maakunnan toimijoita ja jotka tarvitsevat maakunnallista yhteistyötä.

Nyt toivomme palautettanne strategialuonnoksen sisällöistä. Lausuntojen pohjalta viimeistelemme strategian Keski-Suomen maakuntavaltuuston käsiteltäväksi 11.12.2025.

Tausta

Strategialuonnosta on työstetty laajassa yhteistyössä kuntien, yritysten, valtion viranomaisten, maakunnan kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen sekä muiden Keski-Suomen kehittämisestä kiinnostuneiden tahojen kanssa. Keskusteluihin on vuoden 2025 aikana osallistunut yli 450 henkilöä.

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt kaikkia maakuntien liittoja valmistelemaan maakuntaohjelman niin, että se voidaan hyväksyä syksyn 2025 maakuntavaltuustossa. Maakuntaohjelmalla tarkoitetaan maakunnan lähivuosien yhteisiä toimenpiteitä ja arviota niiden rahoittamisesta. Ministeriö on pyytänyt tarkistamaan samassa yhteydessä älykkään erikoistumisen strategiaa, joka ohjaa EU:n alue- ja rakennepolitiikan käyttöä ohjelmakauden 2021–2027 loppuvuosina. Keski-Suomessa älykkään erikoistumisen strategiaa kutsutaan kasvun kärjiksi.

Lisäksi Keski-Suomen strategiaan kuuluu maakuntasuunnitelma, joka ilmaisee tahtotilan maakunnan pitkän aikavälin kehittämisestä katsoen aina vuoteen 2050 asti.

Tavoitteet

Keski-Suomen strategia 2026–2050 pohjautuu kokonaiskestävyyden ja kokonaisturvallisuuden pyrkimyksille. Kokonaiskestävyys tarkoittaa, että ihminen, luonto ja talous ovat sopusoinnussa. Kokonaisturvallisuus nostaa kestävyiden kumppaniksi varautumisen, huoltovarmuuden ja kriiseistä palautumiskyvyn. Strategialuonnoksessa lähivuosien painopisteet on koottu neljäksi kokonaisuudeksi:

- 1. Rohkeasti toimelias**
- 2. Luonnonvoimainen**
- 3. Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva**

4. **Ylpeästi keskisuomalainen**

Strategialuonnoksessa kasvun kärkiä on neljä: bio- ja kiertotalous, uudistuva teollisuus, hyvä vointi sekä turvallisuus ja huoltovarmuus. Kasvun kärjillä tarkoitetaan vahvuuksia, joihin maakunta nojaa tutkimuksessa, innovaatiotoiminnassa sekä tuottavuuden ja kasvun tavoittelussa. Muuttuneen geopolittisen tilanteen vuoksi nykyisten kärkien rinnalle esitetään turvallisuutta ja huoltovarmuutta.

Vuoteen 2050 ulottuvan pitkän tähtäimen yhteisenä tahtotilana on rakentaa maakunnan tulevaisuutta kokonaiskestävyys ja kokonaisturvallisuus yhdistäen – kiinnostavasti ja kansainvälisesti.

Keski-Suomen yhteiset tavoitteet vuosille 2026–2029

Strategialuonnoksessamme aluekehittämisen lähivuosien painopisteet on koottu neljäksi kokonaiskestävyyteen perustuvaksi kokonaisuudeksi: rohkeasti toimelias, luonnonvoimainen, toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva sekä ylpeästi keskisuomalainen. Jokaiseen kokonaisuuteen on määritelty tarkemmat tavoitteet, vastuutahot ja mittarit, joiden avulla voimme yhdessä seurata edistymistä.

Mitä ajatuksia lähivuosien painopisteet herättävät?

-

Rohkeasti toimelias

*Minkä tavoitteen tulisi olla etusijalla seuraavien vuosien aikana kokonaisuudessa **Rohkeasti toimelias**?*

- *Nostamme keskisuomalaisten osaamistasoa*
- *Vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä*
- **Tavoittelemme työttömyysasteen puolittamista vuoteen 2035 mennessä**
- *Varmistamme sujuvat yhteydet*

Vastaavatko painopisteet Keski-Suomen tulevien vuosien tarpeisiin? Tunnistattekko katveeseen jääviä teemoja?

”Nostamme keskisuomalaisten osaamistasoa” – kohdassa voisi paremmin ottaa huomioon myös uudelleen kouluttautujat ja osatyökykyiset. Nyt muotoilu korostaa korkeakoulutusta ja ammatillisen koulutuksen osalta perustutkintojen suorittamista.

Keski-Suomessa on korkea työttömyys. Tulevaisuudessa osaamistason nostamiseen tarvitsemme myös uudelleen kouluttautumista. Jotta tämä olisi meidän kaikkien

keskisuomalaisten strategia, tulee mielestämme sanoituksen olla osaamistason laajentamisessa laajempi.

TKI-toiminnassa puhutaan vain elinkeinoelämän, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tiiviistä yhteistyöstä. Miten muut toimijat huomioidaan? Nyt teemojen sanoituksessa korostuvat yritykset ja oppilaitokset. TKI-toiminnassa myös järjestöt ovat avainasemassa.

”Tavoittelemme työttömyysasteen puolittumista vuoteen 2035 mennessä. Erityisesti kiinnitämme huomiota pitkäaikais- ja nuoristyöttömyyden ratkaisemiseen”

Mielestämme tässä tavoitteessa tulisi mainita myös osatyökykyiset, ja järjestöt on huomioitava paremmin. Pitkäaikaistyöttömyyden ja nuoristyöttömyyden ratkaisemisessa ei saa unohtaa järjestöjen pitkää osaamista ja kokemusta. Työllisyysalueiden, järjestöjen, hyvinvointialueen ja oppilaitosten välistä yhteistyötä on lisättävä työttömyysasteen puolittamisen tavoitteen osalta. Keski-Suomeen tarvitaan työllisyyden ekosysteemi, joka pitää sisällään myös järjestöt.

Luonnonvoimainen

*Minkä tavoitteen tulisi olla etusijalla seuraavien vuosien aikana kokonaisuudessa **Luonnonvoimainen**?*

- **Ohjaamme kestäviin elämäntapoihin**
- *Käytämme viisaasti luonnonvarojamme*
- *Saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä*
- *Edistämme luontomme monimuotoisuutta*

Mitkä ovat yleiset huomionne kokonaisuuden tavoitteista? Onnistummeko näillä toimenpiteillä sopeuttamaan toimintaamme lähemmäs luonnon kantokykyä?

Aktiivisessa ympäristökansalaisuudessa ei ole huomioitu järjestöjen roolia, joka on kuitenkin ympäristöasioiden edistäjänä merkittävä.

”Käytämme viisaasti luonnonvarojamme” - tavoitteessa suunnitelma julkisomisteisten kiinteistöjen käytöstä on tärkeä ja kannatettava kuntien talouden kannalta.

*Tulisiko Keski-Suomen tavoitella **hiilineutraaliutta** vuonna 2030 vai vuonna 2035?*

- *Vuonna 2030, joka on nykyisenkin Keski-Suomen strategian mukainen tavoite*
- **Vuonna 2035, joka on kansallisen ilmaston mukainen tavoite**

Perustelkaa halutessanne hiilineutraaliuden tavoitetta ja tavoitevuotta.

Olisi tietenkin hienoa olla etujoukoissa hiilineutraaliuden saavuttamisessa, mutta taloudellisen tilanteen huomioon ottaen vuoteen 2035 on useamman toimijan helpompi sopeutua.

3. Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva

*Minkä tavoitteen tulisi olla etusijalla seuraavien vuosien aikana kokonaisuudessa **Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva?***

- *Liikumme ja harrastamme kasvattaaksemme toimintakykyämme*
- *Kehitämme uusia tapoja palveluiden järjestämiseen*
- *Pidämme erityistä huolta nuoristamme*
- **Vahvistamme kokonaisturvallisuutta**

Mitkä ovat yleiset huomionne kokonaisuuden tavoitteista? Vahvistammeko näillä toimenpiteillä keskisuomalaisten hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta?

Hyvä, että yleistekstissä mainitaan myös neljäs sektori. Liikunnan edistämisessä tulisi paremmin ottaa huomioon myös muut kuin liikuntasektorin toimijat. Esimerkiksi monet sotejärjestöt tukevat ihmisten liikkumista ja toimintakykyä arjessa monipuolisesti.

Tuemme yhdistysten ja vapaamuotoisten ryhmien toimintaedellytyksiä vastuutahoksi on nyt kirjattu vain kunnat. Mielestämme myös hyvinvointialueella on vastuuta tämän tavoitteen saavuttamisessa lainkin perusteella.

Tekstissä puhutaan välillä järjestöistä ja välillä kolmannen sektorin toimijoista. Onko käsitteillä tekstissä jokin ero, jonka vuoksi käsitteitä käytetään eri yhteyksissä. Sanoitusta voisi tarkentaa tai täsmentää.

”Kehitämme uusia tapoja palveluiden järjestämiseen. Huolehdimme digineuvonnan saatavuudessa.”

Tähän tulisi lisätä myös digineuvonnan resursseista huolehtiminen. Tällä hetkellä digineuvonta ei ole minkään järjestön perustehtävä, vaikkakin neuvontaa tarjotaankin eri tavoin omille jäsenille tai toiminnassa mukana oleville.

”Pidämme erityistä huolta nuoristamme. Turvaamme nuorille mielekkään elämän kaikkialla Keski-Suomessa.”

Mielestämme tässä tulisi mainita vastuutahona myös järjestöt. Järjestöt tukevat NEET-nuoria merkittävästi. Ennaltaehkäisevä työ lähtee lapsuudesta, joten tulisiko lapset ja lapsiperheet huomioida?

”Vahvistamme kokonaisturvallisuutta.”

Kokonaisturvallisuuden käsite olisi hyvä avata, jotta lukija saa käsityksen, mitä sillä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Kokonaisuusturvallisuus on mielestämme muutakin kuin maanpuolustusta. Yhteisöllisyys, osallisuus ja luottamus ovat kokonaisturvallisuudessa avainasemassa, ja ne tulisi ottaa tässä kokonaisuudessa paremmin huomioon.

”Vahvistamme organisaatioiden ja ihmisten välistä luottamusta lisäämällä kohtaamisia” vastuutahona on Keski-Suomen turvallisuus- ja valmiustoimikunta. Kohta jää hyvin

epämääräiseksi. Millä tavalla Keski-Suomen turvallisuus- ja valmiustoimikunta lisää kohtaamisia ja millaisia kohtaamisia tässä tarkoitetaan. Ihmisten välisiä vai organisaatioiden välisiä? Mielestämme tämä kohta pitää muotoilla uudelleen ja tässä tulisi ottaa huomioon esimerkiksi järjestöt ja julkisen sektorin palvelut, joissa mahdollistetaan ihmisten kohtaamisia.

4.Ylpeästi keskisuomalainen

*Minkä tavoitteen tulisi olla etusijalla seuraavien vuosien aikana kokonaisuudessa **Ylpeästi keskisuomalainen**?*

- *Vahvistamme keskisuomalaisen kulttuurin toimintaedellytyksiä*
- *Panostamme kansainvälisyyteen*
- **Huolehdimme osallisuudesta**
- *Olemme ylpeästi keskisuomalaisia*

Mitkä ovat yleiset huomionne kokonaisuuden tavoitteista? Rakentavatko nämä toimenpiteet vahvempaa keskisuomalaisuutta?

”Vahvistamme keskisuomalaisen kulttuurin toimintaedellytyksiä. ”

Tässä tulisi näkyä paremmin myös neljäs sektori, vapaan taiteen kenttä ja sen tukeminen.

”Panostamme kansainvälisyyteen. Varmistamme, että jokainen kokee olevansa tervetullut Keski-Suomeen”.

Tässä kolmannen sektorin toimijoilla myös tärkeä rooli ja se tulisi mainita. Miten otamme huomioon esimerkiksi pakolaisena tulevat? Miten tuetaan maahan muuttajien integroimista keskisuomalaiseen arkeen huolimatta heidän taustastaan tai koulutustasostaan?

”Huolehdimme osallisuudesta. Rakennamme Keski-Suomesta yhteisöllisyyden ja osallisuuden mallimaakuntaa.”

Osallisuuden rakentamisessa on tunnetusti keskeisessä asemassa järjestöt, jotka on unohdettu täysin tässä kohtaa. Julkinen sektori ei pysty olemaan vastuussa ainoana toimijana osallisuuden luomisesta varsinkin, kun otetaan huomioon julkisen sektorin taloudelliset haasteet, jotka tulevat jatkumaan myös tuleville vuosille. Keskisuomalainen järjestökenttä, vapaaehtoistoiminta ja hyvät olemassa olevat yhteistyökäytännöt tulee ottaa tässä huomioon.

”Edistämme myös valtuutettujen kummitoimintaa yhdistyksissä”. Mihin tällä pyritään ja onko oleellista osallisuuden rakentamisessa?

”Kasvatamme aktiivisia kansalaisia.”

Aktiivinen kansalaisuus nähdään tässä todella suppeasta näkökulmasta, jos vastuu nimetään vain oppilaitoksille. Aktiivista kansalaisuutta rakennetaan myös ja etenkin non-formaaleissa oppimisympäristöissä. Harrastustoiminta, järjestöjen ja neljännen sektorin pop-up-toiminnan kautta tapahtuva vaikuttamistyö jne. tulee tässä ottaa huomioon.

”Edistämme aliedustettujen ryhmien osallisuutta”,

Miksi järjestöt eivät ole tässä vastuutahona, vaan toimijoina, joita kuullaan?

”Olemme ylpeästi keskisuomalaisia.”

Pitäisikö tämän sanoitusta miettiä uudelleen, koska koko painopisteen nimi on jo Ylpeästi keskisuomalainen?

”Vahvistamme yhteistä Keski-Suomi-brändiä”

Yhteisten Keski-Suomen -brändin viestintämateriaalien käyttöä pitäisi selkeyttää ja helpottaa. Brändiä hyödyntäisimme mielellään, mutta jos brändin käyttämisen yhteydessä ei saa esim. toimijan oma logo näkyä, niin käyttötarkoituksia on hankala löytää omassa arjessa. Onko brändi todella meidän kaikkien, vaan liiton brändi?

Kasvun kärjet

Keski-Suomen kasvun kärjillä tarkoitetaan vahvuuksia, joihin maakunta nojaa tutkimuksessa, innovaatiotoiminnassa sekä tuottavuuden ja kasvun tavoittelussa. Keski-Suomen nykyisessä strategiassa on esitetty kolme kasvun kärkeä – bio- ja kiertotalous, hyvä vointi ja uudistuva teollisuus. Strategialuonnoksessa esitetään muuttuneen geopoliittisen tilanteen vuoksi nykyisten kärkien rinnalle lisäyksenä turvallisuutta ja huoltovarmuutta.

Mitä ajatuksia kasvun kärjet herättävät?

Pidättekö perusteltuna, että turvallisuus ja huoltovarmuus nostetaan uudeksi kasvun kärjeksi?

- *Kyllä*
- *Ei*
- *Ehkä*

Vastaavatko esitetyt kasvun kärjet Keski-Suomen vahvuuksia?

”Turvallisuuden ja huoltovarmuuden osaaminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia.”

Miten tässä huomioidaan järjestöissä oleva turvallisuuden ja huoltovarmuuden osaaminen?

Hyvän voinnin kokonaisuudessa tulee ottaa huomioon vapaaehtoistoiminta ja järjestöt, koska ne luovat osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja sitä kautta turvallisuutta ja hyvää vointia. Keski-Suomessa on vahva järjestökenttä, jonka merkitys esim. hyvän voinnin edistämisen eri

kunnissa on suuri. Keski-Suomen liiton strategiassa pitäisi tavoitella sitä, että eri toimijoiden yhteistyöllä turvataan erilaisten yhdistysten ja järjestöjen elinvoima myös tulevaisuudessa.

Tulevaisuuskuva 2050 ja aluerakenne

Aluerakenne

Haluamme rakentaa pitkällä tähtäimellä tulevaisuuskestävää, kiinnostavaa ja kansainvälistä Keski-Suomea.

Tämän tulevaisuuskuvan on tarkoitus ohjata, rohkaista ja antaa tekemisellemme merkityksen.

Vastaako pitkän tähtäimen tulevaisuuskuva mielestänne sitä suuntaa, johon Keski-Suomen tulisi pyrkiä?

Tulevaisuuskuvasa on vähän kaikille kaikkea, toteutus tulee ratkaisemaan toteutuvatko nämä. Strategian tavoitteet näkyvät jollain tasolla tässä, mutta voisiko olla vielä jotain konkreettisempaa tulevaisuuskuvasa?

Aluerakenne

Aluerakenne määrittelee aluekehittämisen ja aluesuunnittelun pitkän tähtäimen suuntaviivat. Se kertoo, mitä pidämme erityisen tärkeänä tulevaisuuskestävää Keski-Suomea rakentaessamme. Aluerakennetta on strategialuonnoksessa lähestytty neljästä näkökulmasta:

- 1. muotikeskuksinen alue- ja palvelurakenne*
- 2. taloudellinen toimeliaisuus*
- 3. ekologinen verkosto sekä*
- 4. saavutettavuus.*

Vastaako aluerakenne mielestänne sitä suuntaa, johon Keski-Suomen tulisi pyrkiä?

Keski-Suomen aluerakenne 20250-kuva tuollaisenaan on hieman epäselvä, voisiko visuaalisuutta jotenkin parantaa?

”Monikeskuksinen alue- ja palvelurakenne.” On hyvä, että korostetaan myös muita keskuksia kuin Jyväskylää. Kun kaikki halutaan nähdä mahdollisuuksina, ei oikeastaan käy selville, onko jotain mistä halutaan luopua tai mihin alueisiin ei esim. panosteta.

Taloudellinen toimeliaisuus -osio keskittyy hyvin pitkälti vain yrityksiin eikä huomioi säätiöitä, järjestöjä ja yhdistyksiä. Miten hyvinvointitalous otetaan huomioon Keski-Suomessa?

Ekologinen verkosto jää hyvin suppeaksi ja ylätasolle. Mitä tämä tarkoittaa?

Tässä on paljon hyviä asioita, mutta jäävät ehkä jotenkin keskeneräiseksi.

Strategian toteutus ja seuranta

Onko strategialuonnoksessa hahmoteltu tapa strategian toimeenpanoon toimiva? Millaiseksi näette oman organisaationne roolin Keski-Suomen strategian käytännön toteutuksessa?

Rahoitus kohdassa ei puhuta järjestöjen rahoituksesta mitään (sivu 43) eli onko linjaus, ettei järjestöjen hankkeita yms. nähdä tärkeinä? Mitkä ovat sitouttamiseen liittyvät toimenpiteet. Miten oikeasti saadaan erilaiset toimijat osaksi strategian toteuttamista?

Jokaiselle tavoitekokonaisuudelle on hahmoteltu mittareita. Sopivatko ehdotetut mittarit strategian seurantaan ja arviointiin?

Osassa kokonaisuuksista mittareita on paljon ja osassa taas vain yksi/alatavoite, mikä käytännössä on suppeaa. Suurin osa mittaritiedoista perustuu valtakunnallisiin mittaristoihin (esim. tilastokeskus). Rinnalle olisi hyvä saada myös "laadullisempia" mittareita. Toisaalta osasta mittareita ei perustella tai kerrota, mihin perustuvat.

"Rohkeasti toimelias –mittaristo." Osaamistasoa mitataan vain korkeakoulutettujen osuudella, mikä on toki tärkeää. Mutta löytyisikö jotain muuta, mitä mitattaisiin? Jos 40 % valitsee toisen asteen opinnoiksi ammatillisen oppilaitoksen, voisiko sieltä löytyä myös jotain mittaristoa osaamiseen liittyen? Voisiko TKI-toimintaa mitata myös yhteishankkeiden tms. määrällä? Mikä on pitkäaikaistyöttömyyteen liittyvä mittari, jota halutaan seurata? Nyt lukee vain pitkäaikaistyöttömyys. Mittarit keskittyvät työttömyyslukuihin, mutta miten voisi mitata esimerkiksi palvelujen oikea-aikaisuutta?

Luonnonvoimainen –mittaristo. Pintavesien ekologinen tila ja uusiutumattomien luonnonvarojen käyttö vähenee -mittareille olisi hyvä asettaa joku lähtötaso tai selventää, miten näitä mitataan.

Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva –mittaristo. Palveluiden järjestämisessä ei lainkaan mittaristoa. Nuorten osalta mittarit kunnianhimoisia, mutta tärkeitä. Turvalliseksi päivittäisen elämänsä kokeva –mittari on tärkeä, mutta hieman suppea pelkästään kuvaamaan turvallisuutta. Miten luottamusta tai osallisuuden kokemusta mitattaisiin?

Ylpeästi keskisuomalainen –mittaristo. Osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen liittyen voisi olla mittaristossa esimerkiksi, kuinka monella on tärkeä yhteisö, jossa on mukana. Olemme ylpeästi keskisuomalaisia -kohdassa ei ole lainkaan mittareita. Voisiko asukkaille tehdä kyselyn, jossa selvitetään identiteettiin liittyviä asioita?

Ympäristöselostus

Mikä on näkemyksenne maakuntaohjelman ympäristövaikutuksista ja arviointiselostuksesta?

-

Muut terveiset ja kehittämissuhteet

Kertokaa mahdolliset muut huomiot ja terveiset strategian viimeistelyyn

Pohdimme, että mihin sivulla 68 oleva yhdistystoiminnan haasteet teksti pohjautuu. Voisiko lähde olla näkyvässä? Tällä hetkellä yhdistyksiä noin 5200, ks. Patentti- ja rekisterihallituksen tilasto.

Läpileikkaavana huomiona toivomme, että järjestöt huomioitaisiin paremmin strategiassa. Järjestöillä on merkittävä rooli esimerkiksi turvallisuuden ja varautumisen näkökulmasta. Tällaisenaan strategia näyttäytyy vahvasti elinkeinoelämän strategiana. Haasteena on, miten saadaan tästä aidosti kaikkien keskisuomalaisten ihmisten ja toimijoiden strategia.

Keski-Suomi on ollut pitkään mallimaakunta järjestöjen ja julkisten toimijoiden yhteistyön näkökulmasta. Valitettavasti tällä hetkellä näkyy yhteistyön murenemistä. Mielestämme Keski-Suomen strategian pitää tähdätä myös siihen, että meillä on tulevaisuudessakin elinvoimainen ja kestäväällä pohjalla oleva järjestö- ja yhdistystoiminta.